

Postanowienie z dnia 4 marca 2009 r.

II PK 209/08

Roszczenie związku zawodowego o przekazanie należnych środków na zakładowy fundusz świadczeń socjalnych (art. 8 ust. 3 w związku z art. 6 ust. 2 ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych, jednolity tekst: Dz.U. z 1996 r. Nr 70, poz. 335 ze zm.) obejmuje żądanie utworzenia tego funduszu (art. 5 ust. 1 tej ustawy).

Przewodniczący SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec (sprawozdawca),
Sędziowie SN: Beata Gudowska, Zbigniew Myszka.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 4 marca 2009 r. sprawy z powództwa Samorządnego Niezależnego Związku Zawodowego Pracowników SPP w J.L. przeciwko S.-P.-P. Sp. z o.o. w J.L. o utworzenie zakładowego funduszu świadczeń socjalnych i przekazanie środków na zakładowy fundusz świadczeń socjalnych, na skutek skargi kasacyjnej strony powodowej od postanowienia Sądu Okręgowego we Wrocławiu z dnia 7 lutego 2008 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu we Wrocławiu do rozpoznania z uwzględnieniem kosztów postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e

Wyrokiem z dnia 20 listopada 2007 r. Sąd Rejonowy-Sąd Pracy w Oławie nakazał „S.-P.-P.” Spółce z o.o. w J.L. utworzenie zakładowego funduszu świadczeń socjalnych i przekazanie środków pieniężnych na ten fundusz w terminach i kwotach wskazanych w art. 5 i 6 ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (jednolity tekst: Dz.U. z 1996 r. Nr 70, poz. 335 ze zm.).

Na podstawie bezspornego między stronami stanu faktycznego Sąd Rejonowy uznał, że tworzenie funduszu świadczeń socjalnych w zakładzie pracy zatrudniającym ponad 20 pracowników nie należy do swobodnej oceny pracodawcy, lecz jest

obligatoryjne. Skoro pracodawca zaniechał wypełnienia tego obowiązku, to Samorządnemu Niezależnemu Związkowi Zawodowemu Pracowników „SPP” w J.L. służyło - na podstawie art. 3 ust. 1 i art. 8 ust. 3 powołanej wyżej ustawy - roszczenie o nakazanie utworzenia funduszu świadczeń socjalnych oraz dokonanie stosownego odpisu.

Postanowieniem z dnia 7 lutego 2008 r. Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we Wrocławiu uchylił powyższy wyrok i odrzucił pozew, uznając dokonaną przez Sąd pierwszej instancji wykładnię art. 3 ust. 1 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych za wadliwą. Sąd Okręgowy wskazał, że zgodnie z tym przepisem, fundusz tworzą pracodawcy zatrudniający według stanu na dzień 1 stycznia danego roku co najmniej 20 pracowników w przeliczeniu na etaty. Wobec pracodawcy, który nie wykonuje przepisów ustawy lub podejmuje działania z nią niezgodne, ustawodawca wprowadził w art. 12a sankcje w postaci zagrożenia karą grzywny. Wykładnia art. 3 ust. 1 oraz art. 12a wskazuje jednoznacznie, że utworzenie zakładowego funduszu świadczeń socjalnych jest ustawowym obowiązkiem pracodawcy w razie spełnienia określonych przesłanek, niewywiązanie się z którego grozi odpowiedzialność karną. Przepisy nie przewidują drogi sądowej w sprawie o nakazanie utworzenia zakładowego funduszu świadczeń socjalnych, a tym samym brak jest podstaw prawnych do dochodzenia takiego roszczenia w postępowaniu przed sądem powszechnym. W ocenie Sądu drugiej instancji, przyjęcie przez Sąd Rejonowy art. 8 ust. 3 ustawy z 4 marca 1994 r. jako podstawy orzeczenia o nakazaniu stronie pozwanej przekazania środków pieniężnych na fundusz było wadliwe, gdyż bezsporne jest w sprawie, że w pozwanej Spółce fundusz świadczeń socjalnych nie został utworzony. Przepis ten znajduje zastosowanie w sytuacji, gdy taki fundusz istnieje. Chodzi w nim bowiem o sytuację niewłaściwego wydatkowania środków w ramach funduszu lub wydatkowania środków należnych funduszowi na inny cel. W takiej sytuacji istnieje możliwość wystąpienia przez związki zawodowe do sądu o zwrot wydatków funduszowi lub przekazanie należnych środków na fundusz. Prawo takie przysługuje organizacji związkowej wówczas, gdy pracodawca, u którego utworzony został fundusz socjalny, wydatkuje zgromadzone na nim środki w sposób wadliwy albo dysponuje środkami zakładowego funduszu świadczeń socjalnych na cele odmienne od przepisanych. W sytuacji, w której zakładowy fundusz świadczeń socjalnych nie został u pracodawcy utworzony, nie może on zarządzać jego środkami lub bezprawnie dysponować środkami na niego przeznaczonymi.

W skardze kasacyjnej od powyższego postanowienia strona powodowa zarzuciła naruszenie prawa materialnego, a to art. 8 ust. 3 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych, poprzez jego błędną wykładnię prowadzącą do konkluzji, że ma on zastosowanie jedynie w sytuacji, gdy zakładowy fundusz świadczeń socjalnych jest już utworzony w danym zakładzie pracy oraz art. 3 ust. 1 w związku z art. 12a ustawy, poprzez jego błędną wykładnię i uznanie, iż nie może on stanowić podstawy powództwa o ukształtowanie prawa, to jest powództwa o nakazanie utworzenia zakładowego funduszu świadczeń socjalnych, w sytuacji, gdy pracodawca spełnia ustawowe przesłanki obligujące go do utworzenia takiego funduszu.

Wskazując na powyższe zarzuty skarżący wniósł o uchylene zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu skargi kasacyjnej podniesiono, że art. 3 ust. 1 ustawy stanowi wystarczającą podstawę do skutecznego wniesienia powództwa o ukształtowanie prawa - nakazanie pracodawcy utworzenia zakładowego funduszu świadczeń socjalnych. Wykładnia tego przepisu w związku z art. 12a ustawy nie może prowadzić do konkluzji, iż skoro ustawodawca wprowadził sankcję karną za nieutworzenie funduszu świadczeń socjalnych, to brak jest drogi sądowej dla dochodzenia nakazania utworzenia takiego funduszu. Sankcji karnej podlega przy tym nie tylko pracodawca, który nie wykonuje przepisów ustawy (np. nie tworzy funduszu), ale również ten, który podejmuje działania niezgodne z jej przepisami (np. wydatkuje środki funduszu niezgodnie z ustawą). Prawidłowa wykładnia art. 3 ust. 1 ustawy powinna być dokonywana przy uwzględnieniu jej pozostałych przepisów, w szczególności art. 8 ust. 3, który daje związkom zawodowym uprawnienie do wystąpienia z roszczeniem o zwrot funduszowi środków wydatkowanych niezgodnie z przepisami ustawy oraz o przekazanie środków na fundusz. Drugie z tych roszczeń nie może być interpretowane w sposób zawężający i odnoszone tylko do przypadku nieprzekazania środków na już istniejący fundusz. Skoro bowiem ustawodawca przyznał związkom zawodowym, jako partnerowi społecznemu pracodawcy, który bierze udział w gospodarowaniu środkami funduszu i może nawet wyrazić zgodę na jego nieutworzenie, uprawnienie procesowe w postaci możliwości wystąpienia na drogę sądową przeciwko pracodawcy, który niewłaściwie dysponuje środkami funduszu lub ich nie przekazuje we właściwych terminach, to tym bardziej ochrona ta rozciąga się na sytuacje, w których

pomimo ustawowego obowiązku pracodawca nie tworzy funduszu i nie przekazuje na niego środków pieniężnych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest zasadna, gdyż pogląd Sądu drugiej instancji o niedopuszczalności drogi sądowej w sprawie o utworzenie zakładowego funduszu świadczeń socjalnych nie może być uznany za prawidłowy. Stanowisko takie byłoby uzasadnione tylko wtedy, gdyby zgłoszone roszczenie nie dotyczyło sprawy ze stosunków z zakresu prawa cywilnego oraz prawa pracy lub sprawy przekazanej na drogę postępowania przed sądem powszechnym mocą przepisu szczególnego (art. 1 k.p.c.), albo gdyby rozpoznanie sprawy należało do właściwości sądu szczególnego (art. 2 § 1 k.p.c.) lub innego organu (art. 2 § 3 k.p.c.). Żadnej z tych przesłanek Sąd drugiej instancji nie formułuje, a jedynie stwierdza, że skoro przepisy ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych przewidują drogę przed sądem pracy tylko w sprawach o zwrot funduszowi środków wydatkowanych niezgodnie z przepisami ustawy lub o przekazanie należnych środków na fundusz (art. 8 ust. 3), a nie przewidują takiej drogi w sprawie o nakazanie pracodawcy utworzenia funduszu świadczeń socjalnych, to tym samym brak jest podstaw prawnych do dochodzenia takiego roszczenia w postępowaniu przed sądem powszechnym. Tymczasem sam brak materialnoprawnej podstawy roszczenia nie jest równoznaczny z wyłączeniem drogi sądowej, stanowiącym przesłankę odrzucenia pozwu z mocy art. 199 § 1 pkt 1 k.p.c., ale może oznaczać tyle, że takie roszczenie nie przysługuje. Wyłączenia takiego nie można również wyprowadzać z art. 12a ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych. Określa on jedynie sankcję karną wobec pracodawcy za niewykonywanie przepisów ustawy albo podejmowanie działań niezgodnych z tymi przepisami i nie może być w żadnym razie traktowany jako przepis wyłączający drogę sądową do dochodzenia roszczeń.

Pomijając charakter przysługujących związkowi zawodowemu roszczeń określonych w art. 8 ust. 3 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (cywilny, pracowniczy, publicznoprawny), należy stwierdzić, że nie budzi wątpliwości, iż sprawy o te roszczenia są sprawami z zakresu prawa pracy, przekazanymi do postępowania odrębnego w sprawach pracowniczych odrębnym przepisem rangi ustawowej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 sierpnia 2005 r., I PK 12/05, OSNP 2006 nr 11-12, poz. 182). Pozostaje zatem do rozstrzygnięcia kwestia czy skiero-

wane przeciwko pracodawcy roszczenie związku zawodowego o utworzenie zakładowego funduszu świadczeń socjalnych istotnie - jak zdaje się przyjmować Sąd drugiej instancji - nie jest objęte określonym w art. 8 ust. 3 ustawy roszczeniem o przekazanie należnych środków na fundusz. Odpowiedź na tak postawione pytanie wymaga analizy przepisów wskazanego aktu normatywnego.

Przepis art. 3 ust. 1 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych nakłada na pracodawcę, zatrudniającego według stanu na dzień 1 stycznia danego roku co najmniej 20 pracowników w przeliczeniu na pełne etaty, obowiązek utworzenia funduszu świadczeń socjalnych. W myśl art. 5 ust. 1 ustawy, fundusz ten tworzy się z corocznego odpisu podstawowego, naliczanego w stosunku do przeciętnej liczby zatrudnionych według zasad określonych w dalszych ustępach tego artykułu. Zgodnie z art. 6 ust. 2 ustawy, równowartość dokonanych odpisów na dany rok kalendarzowy pracodawca przekazuje na rachunek bankowy funduszu w terminie do 30 września tego roku. Stosownie do art. 10 ustawy z 4 marca 1994 r., środkami funduszu administruje pracodawca. W uzasadnieniu wyroku z dnia 20 sierpnia 2001 r., I PKN 579/00 (OSNP 2003 nr 14, poz. 331) Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że w kompetencji tej mieszczą się obciążające pracodawcę obowiązki, po pierwsze - przekazania na rachunek bankowy funduszu równowartości naliczonych odpisów oraz po drugie - gospodarowania funduszem zgodnie z przepisami ustawy. Jak z powyższych regulacji wynika, zakładowy fundusz świadczeń socjalnych tworzy się ze środków należących do pracodawcy poprzez dokonanie stosownych odpisów, które podlegają przekazaniu na rachunek bankowy funduszu. Inaczej rzecz ujmując, utworzenie zakładowego funduszu świadczeń socjalnych to nic innego jak dokonanie przez pracodawcę czynności technicznej sprowadzającej się do naliczenia stosownych odpisów. Przepis art. 8 ust. 3 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych przyznał związkom zawodowym prawo pozwania pracodawcy do sądu pracy o przekazanie należnych środków na fundusz (technicznie - na rachunek bankowy funduszu). Oznacza to w istocie uprawnienie procesowe do sądowego dochodzenia od pracodawcy dokonania odpisu na fundusz zgodnie z przepisami ustawy, a tym samym do jego utworzenia (por. także uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 1999 r., I PKN 663/98, OSNAPiUS 2000 nr 14, poz. 534). Prowadzi to do wniosku, że wynikające z art. 8 ust. 3 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych roszczenie związku zawodowego o przekazanie należnych środków na rachunek funduszu (art. 6 ust. 2 ustawy) przez pracodawcę, który obowiązku tego nie

wypełnił mimo istnienia przesłanek określonych w art. 3 ust. 1 ustawy, obejmuje żądanie utworzenia funduszu (art. 5 ust. 1 ustawy).

Z powyższych względów na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 1 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzeczono jak w sentencji postanowienia.

=====